

Презентацію створено за допомогою комп'ютерної програми ВГ «Основа»
«Електронний конструктор уроку»

РОЗДІЛ X. ОСНОВИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Урок 10.3. ОЦЗ

Тема 10.2-2. Сучасний тероризм як загроза людству XXI століття

Мета

Розповісти про загрозу сучасного тероризму, навчити правилам поведінки під час теракту.

План уроку

1. Сучасний тероризм як загроза людству XXI століття.
2. Заходи протидії тероризму.
3. Правила поведінки, якщо стався теракт.

1. Сучасний тероризм як загроза людству XXI століття

Наприкінці XX – початку XXI ст. тероризм став справжнім лихом. Від поодиноких актів насильства (вбивства політичних лідерів країн, визначних діячів демократичного руху) сучасні терористи дедалі частіше переходять до масового фізичного знищення невинних людей.

Події 11 вересня 2001 р. в США (зруйнування Всесвітнього торговельного центру), вибухи і захоплення заручників у Москві та інших містах Росії, серія терористичних актів на транспорті у Франції, Іспанії та інших країнах призвели до загибелі тисяч людей. Діяльність масових терористичних організацій («Аль-Каїда» та ін.) створюють серйозну загрозу людству в усьому світі.

Боротьба з тероризмом стає наразі справою не лише державних спецслужб, до неї тепер залучаються формування цивільної оборони, а також населення.

В останні роки одними з розповсюджених надзвичайних ситуацій соціально-політичного характеру є випадки тероризму. Протидія цій погрозі складає одну зі стратегічних задач забезпечення безпеки країни. Сучасні акти міжнародного вандалізму, коли камікадзе нанесли нищівні удари з повітря по Всесвітньому торговому центру в Манхетені Нью-Йорка і Пентагону у Вашингтоні, розв'язані в 1999 році міжнародними терористами воєнні дії в Чечні та Дагестані, постійні погрози і теракти в Ізраїлі, інших країнах Близького,

Середнього Сходу й Азії, вибухи в Росії — це те, з чим зіштовхнувся весь світ на рубежі тисячоліть, причому в не бачених досі найбільш крайніх проявах.

Заглиблюючись в історію, можна побачити, що тероризм супроводжує людство з давніх часів, як тільки влада над людьми стала приносити матеріальні блага та перетворилася в мрію окремих особистостей, для яких не існувало понять релігійних заповідей, моралі, людяності.

У ХХ столітті він перетворився в нещастя «без кордонів», на що вплинули технічний прогрес і посилення боротьби за панування у світі деяких релігійних екстремістських течій і цілих релігій.

Слово «тероризм» походить від латинського *terror*, що перекладається українською мовою як страх, жах. І дійсно, у будь-яких своїх сучасних проявах він спрямований на те, щоб спочатку налякати, а потім досягти своїх злочинних цілей.

Виконавцями або суб'єктами терористичних акцій можуть бути: держава, її спеціальні служби, міжнародні або національні терористичні організації і центри, політичні, релігійні течії і різноманітні партії, секти екстремістського характеру, злочинні, у тому числі міжнародні, організації, клани, а також групи громадян і окремі особи, що прагнуть досягти своїх цілей із використанням терористичних методів.

За масштабами впливу тероризм поділяється на внутрішній і міжнародний.

За своєю природою джерела тероризму носять політичний, релігійний характер (у тому числі сектантський), карний і особистісний.

За засобами та формами він може бути традиційним, коли використовується вогнепальна, холодна зброя, вибухові речовини, отрути й інші відомі способи погроз убивств, і технологічним, коли злочинним цілям служать новітні досягнення в області інформаційних комп'ютерних технологій, радіоелектроніки, ядерної технології, генної інженерії, імунології тощо.

З огляду на те, що теракти мають широкий діапазон за об'єктами нападу, географічною характеристикою, іншими особливостями проявів, їм властиві й типові риси. Донедавна для міжнародних терактів були характерними викрадення повітряних суден на міжнародних лініях, захоплення заручників — видатних політичних діячів (дипломатів), вбивства й акти насильства відносно осіб, від яких залежить можливість успіху в досягненні намічених цілей. До яких страшних наслідків можуть привести прояви тероризму, було наочно продемонстровано в березні 1995 року в токійському метро, коли члени релігійної секти «Оун Сінрікьо» застосували з метою отруєння людей високотоксичний газ зарин, що є бойовою отруйною речовиною. За оцінкою фахівців, якби вчасно не були вжито необхідних заходів, наслідки могли б бути значно важчими. Тоді постраждало більше 5 тисяч осіб. Однак число жертв могло перевищити 40 тисяч.

До числа факторів, що визначають зростання тероризму, можуть бути віднесені такі:

- характер економічних, політичних і соціальних перетворень, що не мав єдиного задуму та спрямованості, і процес політичної боротьби, що загострився, де найчастіше різними угрупованнями переслідуються вузько корисливі цілі й інтереси;
- різке розшарування громадян країни за рівнем матеріального добробуту, що породжує соціальну напруженість;
- широка криміналізація в суспільстві, розширення масштабів діяльності організованої злочинності й у тому числі впровадження її державних структур;
- високий ступінь корумпованості владних структур, що дає можливість використовувати в політичній боротьбі кримінальні прийоми і методи;
- відсутність традицій і необхідного досвіду демократичного керівництва державою та суспільством у більшості державних діячів.

2. Заходи протидії тероризм

Основним напрямком протидії тероризму є достовірна інформація про основні організації, що потенційно та реально живлять такого роду явища.

Важливу роль у запобіганні терористичним проявам відіграють запобіжні заходи. Важливо вчасно виявити спостережливість або пильність.

Загальні рекомендації можуть бути такими:

1. У випадку виявлення підозрілого предмета необхідно повідомити в міліцію. Треба мати на увазі, що зовнішній вигляд предмета може приховувати його справжнє призначення. Як камуфляж можуть використовуватися звичайні побутові предмети: сумки, пакети, згортки, коробки, дитячі іграшки тощо. Не можна торкатися, розкривати або пересувати підозрілий предмет. Треба уникати скупчення людей навколо небезпечної знахідки.

2. У разі надходження телефонної погрози треба запам'ятати зміст погрози, уточнити вимоги. Під час розмови звернути увагу та запам'ятати особливості мови злочинця: характер голосу, темп і манеру мови, особливості вимови. Звернути увагу на звукове тло під час розмови, зафіксувати час початку і кінця розмови.

3. У випадку надходження погрози в письмовій формі важливо зберегти записку в первинному вигляді, не залишаючи на ній відбитків своїх пальців, не робити в тексті жодних позначок. Не слід розширювати коло осіб, що знають про надходження погрози. Головне — передати матеріали представникам міліції.

Відомо багато випадків, коли даються свідомо помилкові повідомлення про теракти, які нібито готуються. Часто до таких жартів долучаються учні, частіше через бажання зірвати контрольну роботу. Кримінальний кодекс передбачає за такі злочинні діяння (ст. 259) покарання штрафом від 500 до 1000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян або арешт

на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк від двох до семи років. Якщо їх здійснюють неповнолітні, то всю відповідальність за них несуть батьки.

Знання про тероризм як найбільш небезпечне злочинне явище сьогодення, уміння правильно поводитися в разі його погрози та з метою його попередження дають можливість захистити себе і оточуючих від наслідків теракту.

3. Правила поведінки, якщо стався теракт

Загальні правила

Що ми маємо на увазі, коли говоримо «жити під час тероризму»?

Ми вважаємо, що жити при тероризмі — це значить реально оцінювати небезпеку, не панікуючи та без параної.

Навчитися жити при тероризмі — це значить не дати терористам і тим, хто стоїть за ними, залякати нас або перетворити в людей, що підозрюють ворога в кожному зустрічному.

Тероризм — зло, і ми, пересічні члени суспільства, навряд чи можемо за один день зробити так, щоб він зник. Але оскільки аналогічним чином ми не можемо нічого зробити з аваріями й авіакатастрофами, із цунамі й землетрусами і якимось із цим живемо.

Можна зменшити небезпеку, освоївши прості заходи безпеки: так само, як ми пристібаємося в машині, ми повинні дзвонити в міліцію, побачивши безхазяйну сумку. Крім того, ми повинні знати, чого не слід робити, і так само, як ми не намагаємося проскочити на червоне світло, ми не будемо намагатися ховатися за рекламними щитами в разі погрози вибуху.

Ми не перестаємо користуватися автомобілем і переходити вулицю по наземних переходах, хоча й усвідомлюємо, що це небезпечно, і так само ми не перестанемо їздити в метро або ходити в театри тому, що ці місця — улюблена мішень для терористів.

Основні принципи безпеки в повсякденному житті

Завжди пам'ятайте про вашу безпеку. Уникайте натовпу. Уникайте темних безлюдних вулиць. Входячи в будинок, продумуйте шляхи виходу на випадок надзвичайної ситуації. Знайте, де в будинку вашого офісу аварійний вихід. Якщо можна, встановіть у будинку охоронну та протипожежну сигналізацію. Намагайтеся, щоб у вас був повний бак бензину, тому що у випадку НС вам потрібно буде від'їхати на максимальну відстань. Якщо у вас є діти, довідайтеся, є чи в їхніх садках і школах плани евакуації. Знайте телефони екстрених служб. Навчайте дітей. Майте при собі мінімальний набір ліків першої допомоги. Будьте спостережливі. Звертайте увагу на забуті речі. Намагайтеся бути в курсі новин, особливо якщо у вашому районі відбувається або тільки що відбувся теракт. Не залишайте без уваги попередження влади. Реагуйте на офіційні завірення відповідно до обставин, особливо якщо влада заперечує або применшує небезпеку. Не покладайтесь безоглядно на повідомлення

ЗМІ, але будьте в курсі подій. Довіряйте вашій інтуїції. Довідавшись про теракти, не починайте жаліти себе або панікувати.

2. Реальна загроза теракту

Що робити, якщо я бачу підозрілий предмет, що може виявитися бомбою?

Не проходите повз. Подзвоніть 102 або зверніться до міліціонерів, охоронців або машиніста. Говорити слід, за можливості, спокійно, назвавши себе, сказавши, де перебуваєте й що виявили. Про всяк випадок додайте, що не очікуєте жодних розіграшів на подібну тему.

Для початку запам'ятаєте: де б ви не перебували, де б ви не виявили цей горезвісний «підозрілий предмет», ваше завдання — тільки повідомити про вашу знахідку. Ніколи не вживайте ніяких дій самостійно. Ніколи не торкайтеся підозрілого об'єкта. Зрозумійте, професіоналізм під час роботи з такими предметами життєво необхідний, у буквальному значенні. Алгоритм ваших дій у таких випадках гранично простий: щось знайшли, повідомили, відійшли на безпечну відстань — і чекайте. До вас обов'язково прийдуть на допомогу.

Отже, ви помітили якийсь підозрілий предмет у ресторані, кінотеатрі або клубі. У таких закладах завжди є охорони, служба безпеки. Відразу ж звертайтеся до них. Ці люди повинні точно знати, що робити в подібній ситуації.

Якщо ж ви побачили, наприклад, нічийну сумку в транспорті, негайно сповістіть про це водія, машиніста тощо. Навіть якщо сумка здається порожньою або ви бачили, що хтось її забув, все одно не залишайтеся байдужими. Краще зайвий раз перевірити. Причому, знову ж таки в жодному разі не намагайтеся зробити це самотужки. Залишіть цю можливість професіоналам, це їхня робота, у цьому змісті помилкових викликів не буває.

Якщо ви виявили щось підозріле на вулиці, проходячи повз, а нікого із представників влади поблизу нема, повідомите про небезпечну знахідку по телефону. Подібний дзвінок прийме будь-яка екстрена служба. Не бійтеся потрапити не за адресою.

Якщо ви виявили предмет з ознаками вибухового пристрою та через необережність або безпечність все-таки зробили з ним якісь дії до прибуття спецслужб, обов'язково дочекайтеся прибуття фахівців-вибуховиків та особисто повідомте їм про те, що ви зробили. Можливо, цим ви врятуєте їм життя. Потім відійдіть на зазначену фахівцями безпечну відстань.

Пам'ятайте: увагу спеціальних служб варто звертати не тільки на конкретну сумку, ящик або пакет. Уваги заслуговує що завгодно незвичайне та надзвичайне. Наприклад, ви помітили машину з якими-небудь сторонніми предметами під нею або всередині неї. Подзвоніть і сповістіть про вашу знахідку. Не проходите повз, не думайте, що вас це не стосується.

Уявіть собі, що ви виявили підозрілий предмет на вулиці, біля вашої роботи або будинку. Програйте в голові, як ви попередите перехожих, подзвоните фахівцям і за які вкриття сховатесь. Це може бути стіна, бетонний паркан, взагалі будь-яка капітальна кам'яна споруда. У жодному разі не намагайтеся сховатися за пластиковими, дерев'яними або скляними укриттями. Тим більше не намагайтеся сховатися за рекламним щитом — ця нестійка конструкція найчастіше просто поховає під собою людей. Програвши в уяві подібний епізод, переконайтеся, що ви добре уявляєте, як поводитися в позаштатній ситуації. Не можна, звичайно, підозрювати все й усіх. Ви йдете й побачили сміттєвий контейнер. Ви дзвоните й говорите: «Я побачив сміттєвий контейнер». Правда, якщо ви в ньому побачили щось підозріле... Бувало, і гранати в смітті знаходили. У когось була граната, а потім він вирішив її позбутися. Вона бойова, чека не висмикнута... А раптом знайдуть діти: висмикнуть чеку, граната вибухне... От і трагедія.

Мені передали через SMS інформацію. Чи маю я повідомити її спецслужбам?

Обов'язково передайте всю цю інформацію міліції або спецслужбам. Якщо вам прийшло повідомлення з погрозою вибуху або теракту, у жодному разі не видаляйте SMS, не стирайте номер, що визначився. Про будь-яку погрозу теракту негайно повідомляйте в міліцію. Дзвоніть 102, не витрачайте часу на пошук телефону районного відділення міліції або якихось спеціальних служб. Досить сказати таке: «Мені прийшло таке повідомлення, із мною таке вперше, ніяких дружніх розіграшів я не чекаю і не передбачаю, тому прошу вас розібратися із цим. Мої координати...». Ваш телефон відразу визначать. Жодних інших дій не вживайте.

Сказане вище стосується також випадків, коли ваші близькі захоплені з метою шантажу або одержання викупу. Однак якщо вам прийшло повідомлення про таке викрадення, то своїм телефоном не можна користуватися в жодному разі: ні стаціонарним, ні мобільним — майже напевно викрадачі його прослуховують. Ідіть до сусідів, зайдіть у будь-який магазин, кафе, якщо ви в цей момент ішли по вулиці, і якомога швидше подзвоніть 102.

Що б вам не говорили, як би вас не залякували: «Звернешся в міліцію — прискориш смерть...», — дзвоніть одразу, тільки не зі свого телефону. Більше жодної ініціативи не проявляйте.

Що робити при одержанні підозрілої посилки (листа, бандеролі)?

Не торкатися й викликати фахівців. У багатьох країнах наявність вибухових пристроїв у поштових відправленнях виявляється прямо на пошті. Але, на жаль, у нас поштова служба не перевіряє поштових відправлень. Тому є певна ймовірність того, що бомби-листи або посилки можуть надійти звичайним шляхом.

Безумовно, ми, одержавши листа, завжди в першу чергу дивимося на те, від кого він. Тому вас має насторожити, якщо зворотна адреса не зазначена, напівстерта або написана нерозбірливо. Уважніше погляньте на лист, якщо на ньому є позначка «особисто», особливо якщо воно прийшло не з листоношею та не з кур'єром фірмової служби доставки, а його вам заніс невідома особа, що не назвалася. Якщо ви вийняли такий лист із поштової скриньки, подивіться, чи є на ньому поштові штемпелі. Зазвичай їхня відсутність впадає в око, тому що в кожного з нас у пам'яті зберігається звичний вигляд листа. Узагалі у випадку з листом, посылкою, бандероллю підозру обов'язково повинен викликати нестандартний вигляд. Конверт саморобний? Його форма нестандартна, збільшена? Посилка запакована незвичним для вас способом? Вага листа більша, ніж припускають його розміри? Ви взяли його в руки, і вам здалося, що він м'який або всередині щось сипуче? Не соромтеся, відразу дзвоніть у міліцію.

Запам'ятаєте, якщо загальний вигляд листа, посылки, бандеролі підозрілий, усередині нього може перебувати вибуховий пристрій. Розкривати такий лист у жодному разі не можна! Вибухові пристрої, закамфльовані під поштові відправлення, як правило, вибухають при спробі їхнього розкриття й вилучення вмісту. Будь ласка, будьте дуже обережні, маючи справу з такого роду предметами. Пам'ятаєте, що їх у жодному разі не можна кидати, згинати, трясти й піддавати іншим механічним впливам. Якщо посылка (лист, бандероль) здаються вам підозрілими, у першу чергу обережно винесіть предмет із приміщення на відкритий простір. Акуратно, без поштовхів покладіть предмет на землю подалі від будинків, споруд і комунікацій. Одразу після цього відійдіть на відстань не менше 100 метрів, укрийтеся за якою-небудь капітальною спорудою: стіною, бетонним парканом, у жодному разі не рекламним щитом, пластиковим, дерев'яним або скляним укриттям. Повідомите про те, що трапилося, у міліцію, будь-яку екстрену службу або в службу безпеки (службу охорони) найближчого підприємства, магазину, кафе, кінотеатру. Постарайтеся до приїзду міліції або появи служби охорони не йти з місця події. Зрозуміло, що ви відчуватимете страх, паніку, але подумайте про те, що предмет із землі можуть підібрати діти або перехожі. Коли з'являться представники спецслужб або служби охорони, до яких ви звернулися, розкажіть їм про всі обставини виявлення підозрілої посылки. Якщо ви робили які-небудь дії із цим поштовим відправленням, наприклад, намагалися розкрити конверт, вам обов'язково потрібно дочекатися приїзду фахівців-саперів й особисто розповісти їм про ваші дії. Ви допоможете їм в їхній роботі й, можливо, навіть урятуєте їм життя.

Буває так, що начебто прийшов лист, начебто хтось зі знайомих вирішив зробити сюрприз. І на листі написано: «Володя, це для тебе сюрприз, з повагою, Вася». Якщо є можливість, подзвоніть Васі й довідайтеся, чи дійсно це він надіслав.

Що робити, якщо місто захоплене терористами?

Сидіть у будинку. Не проявляйте ініціативи. Події, які відбувалися в 90-х у Росії, ясно показали, що маленьке місто практично беззахисне перед загрозою терористичного захоплення. Життя в місті повністю паралізується. Усі найважливіші об'єкти: міське керівництво, місцева міліція, пункти зв'язку та лікувальні установи — опиняються під контролем злочинців. Потенційно кожна вулиця, кожний будинок перебуває під прицілом терористів, і в такий спосіб у заручниками стає майже все населення. З одного боку, ви можете не опинитися безпосередньо під прицілом бандита й вам не загрожують безпосередньо, з другого — ви не можете вийти за продуктами, тому що магазини закриті або вже розграбовані, міський транспорт не ходить, а в місті чутна стрілянина. Швидше за все, уже немає зв'язку, електрики й води. Небезпечно навіть підійти до вікна, тому що занадто велика ймовірність потрапити під сліпу кулю. Вам доведеться розраховувати тільки на власні сили й продуктові запаси.

Відсиджуватися вдома або намагатися прорватися за місто — це найскладніше питання в ситуації захоплення маленького міста. З одного боку, якщо у вас є дача, заміський будиночок і ви знаєте, як туди добратися манівцями й максимально швидко, то можна спробувати це зробити. Але якщо місто вже оточене терористами або співробітниками правоохоронних органів, то вибратися ви, швидше за все, не зможете.

Краще відсидітися вдома, але враховуючи, скільки у вас води та продуктів. Якщо у вас хтось із дітей перебуває в садку, школі, то, можливо, вам доведеться їх забрати. Але намагайтеся зробити це в найперші години. Спробуйте спочатку зв'язатися із цим садком або школою, не виключено, що діти перебувають в укритті, і тоді вам краще не ризикувати, пробираючись до них.

Проте, якщо вам усе-таки необхідно вийти з будинку (постарайтеся тверезо оцінити цю необхідність: на вулицях стрілянина, де свої, де чужі — ніхто не знає), обов'язково візьміть із собою документи, що засвідчують особу. Не одягайтеся у стилі мілітарі — ви гарантовано привернете до себе непотрібну увагу. У жодному разі не йдіть убік стрілянини, вибирайте обхідні шляхи й найменші непримітні вулички. Пересувайтеся тільки вздовж стін, пригнувшись і ховаючись за роги будинків. Якщо на вулиці ви зустрінетеся з людьми зі зброєю в руках, не намагайтеся першим заговорити з ними. Краще зупиніться й перечекайте. Якщо до вас звернулися, то говоріть максимально коректно. Не сперечаючись, виконуйте всі вимоги, аж до, на ваш погляд, найбільш дурних і безглузвих — від цього залежить ваше життя. Не кричіть, у тому числі від радості, побачивши співробітників спецслужб і бійців спецназу. Усі переговори ведіть пошепки, відповідайте на питання силовиків чітко та ясно, щоб не виникало непорозумінь. Якщо ви пересуваєтеся групою, говорить тільки одна людина із групи. Особливість теракту в малому місті — майже повна неможливість організованої оборони з боку представників силових структур через малу кількість людей і низьку

навченість ведення подібного бою. Бої в місті не йтимуть нескінченно. Силова фаза операції триватиме від декількох годин до пар кількох діб максимум. Місто обов'язково буде звільнене. Але ваша доля цілком у ваших руках — тільки від вашої зібраності, адекватності й тверезого розрахунку залежить, чи залишитеся ви живі або нерозумно спіймаєте не призначену вам кулю.

І ще, не заважайте силовикам працювати, в них і без вас вистачає проблем: як зберегти життя вашим родичам, друзям або знайомим, як мінімізувати втрати серед бійців, мирних громадян і при цьому ще постаратися догодити дикій кількості начальства, що прилетіло невідомо навіщо. Краще допоможіть їм, не роблячи із себе чергову мішень. Ніякого мілітарі в одязі. У мене рефлекс: якщо в міському бої на мене вискочить тіло в камуфляжі, без знаків розрізнення, так ще й з боку супротивника, я спочатку підстрелю, потім поцікавлюся, що то було.

Як поводитися в натовпі?

Стежте за поведінкою оточуючих. Відвідуючи концерти, спортивні та вуличні заходи, звертайте увагу на настрій юрби. Якщо ви відчуваєте негарне або якщо один-дві людини на ваших очах починають поводитися неадекватно, агресивно, вибирайтеся з юрби. Остерігайтеся нетверезих людей у натовпі — їх набагато складніше контролювати й заспокоювати. Якщо ви бачите таких людей, постарайтеся відійти від них якнайдалі.

Тиснява в юрбі звичайно відбувається, коли захід закінчується і люди починають залишати будівлю або спускатися в метро. Тому, якщо ви хочете уникнути стовпотворіння, ідіть трохи раніше або чекайте, поки натовп не зсякне. Якщо разом із вами дитина, постарайтеся, щоб у неї завжди була при собі інформація про себе на випадок, якщо вас розлучать. Маленьку дитину в юрбі тримаєте на руках, щоб вона менше боялася. Якщо ви розумієте, що вам так буде спокійніше, постарайтеся, входячи в будівлю, визначити, де знаходяться аварійні виходи і як до них швидше добратися.

Уміння визначити потрібний час для того, щоб покинути юрбу,— половина успіху вашого порятунку в надзвичайній ситуації.

Як поводитися, якщо в людному місці почалася паніка і натовп побіг?

Не панікуйте й не дайте собі впасти. У такій ситуації важливо знати дві речі: що робити, щоб заспокоїти оточуючих, і як урятувати себе, якщо оточуючих заспокоїти не вдалося. Заспокоїти юрбу дуже складно, але спробувати зробити це все-таки варто, адже від цього залежить ваша безпека й порятунок. Треба розуміти, що коли навколо вас почалася справжня паніка, це означає, що люди діють згідно з тваринними рефлексами, тому важливо повернути їх назад у людський вигляд. Для цього можна використовувати прості команди: «Пройдіть!», «Зупиніться!» і т. д. Головне — вимовляти ці команди голосно, чітко, справжнім командним голосом. Ви, звичайно, не докричитеся до всіх і кожного, але, можливо, вам

удастся привести до тям тих, хто поруч із вами. Так уже стане значно легше. По-перше, вижити в юрбі групою набагато простіше, ніж поодиноці. По-друге, ті, кого ви вивели зі стану паніки, можливо, зможуть зробити те саме зі своїм оточенням. Деякі мають здібності керування юрбою з народження. Якщо ви цього не вмієте, то для вас головне — не піддатися жаху, який охопив юрбу. Якщо ви боїтеся, вважайте, що ви така ж частина юрби, як і всі інші. Для боротьби із внутрішньою панікою необхідно якимось себе відволікти. Робіть усе що завгодно: дивіться довкола, шукайте шляхи відходу. Женіть від себе страх. Якщо перемогти паніку й заспокоїти оточуючих не вдалося, треба рятувати себе. Визначте напрямок руху й намагайтеся його дотримуватися, прагнучи найкоротшою траєкторією вийти за межі юрби.

Запам'ятайте: ніколи не намагайтеся рухатися в напрямку, протилежному руху юрби, — вас просто звалить. Якщо ви впали на землю, вважайте, що ви загинули. Вас затопчуть. Пам'ятайте, що більшість загиблих у натовпі — це ті, хто опинився під ногами тих, хто біжить. Тому тримайтеся за оточуючих руками, штовхайтеся, робіть усе що завгодно, аби тільки не впасти. Якщо з вами діти, постарайтеся взяти їх на руки. Сумку, якщо вона у вас є, повісьте на шию перед собою, руки зігніть у ліктях і притисніть до боків — так ви створите перед собою невелику нішу й не допустите здавлювання грудної клітини. Юрба схожа на хвилю, тому найкраще в такій ситуації — спробувати сховатися за якою-небудь перешкодою, навіть найменшою. Можна притулитися до стіни будинку, сховатися в якійсь ніші. Часто буває досить простого ліхтарного стовпа — юрба просто обійде його, а разом із ним і вас.

Якщо ви вже впали, то в першу чергу треба закрити голову й не дати, щоб вам по ній вдарили ногами, врешті-решт юрба пробіжить, вона все-таки не нескінченна.

Вас захопили в заручники. Чи треба чинити опір?

Ні! Фахівці з безпеки вважають, що шанси звичайної людини на успішний опір досвідченим терористам фактично дорівнюють нулю. Захоплення заручників, як правило, здійснюється добре організованою й підготовленою групою — і в прямому протистоянні з ними у вас немає шансів.

Повірте, що врешті-решт вас звільнять. Ваше завдання — бути якомога менш помітним: не привертати уваги, не пручатися, за можливості взагалі не рухатися. Постарайтеся заспокоїтися й зібратися із силами, щоб протриматися до моменту звільнення. Були випадки, коли заручники намагалися голими руками протидіяти терористам — їх одразу вбивали. Ну що ви зробите голими руками? Можете лише кулю одержати.

Чи треба намагатися втекти?

Постарайтеся оцінити обстановку й уникайте необдуманих дій. Це одне із найскладніших питань. З одного боку, відомі випадки, коли заручникам вдавалося втекти. З другого боку, імовірність загинути під час втечі дуже велика. Фахівці з безпеки вважають, що

реальна можливість зникнути є тільки перші кілька днів, поки заручники не виснажені й у них ще є сили. Разом із тим у момент захоплення терористи найбільш напружені й найбільше нервують. Тому будь-які ваші спроби втекти або вчинити опір можуть закінчитися фатально — вас можуть ранили або вбити. Тому ніхто за вас не вирішить, чи варто бігти в цій ситуації чи краще сподіватися на те, що вас обміняють або спецслужби зможуть успішно здійснити штурм.

Якщо, проте, ви вирішили бігти, запам'ятаєте такі правила. Переконайтеся, що ви в стані тверезо оцінити обстановку. Продумайте, як ви будете тікати. Уявіть подумки будинок. Чекайте, поки увага терористів ослабне, рухайтесь швидко, тихо, зберігайте мовчання. Якщо ви чуєте наказ терориста зупинитися, завмріть, підніміть руки, не рухайтесь, говорите: «Так, добре».

Чи існують якісь вправи, наприклад, дихальні, які допомогли б зосередитися й заспокоїтися в стані шоку або сильного стресу?

Дихайте ритмічно й глибоко. Проговорюйте про себе, що ви бачите. Є кілька простих вправ, що допомагають зняти напругу, позбутися страху. Почніть повільно, рівномірно, глибоко дихати, зосереджуючись на всьому різноманітті відчуттів, які дають вам вдих і видих. Інший спосіб: зробіть глибокий вдих через рот і через рот же видихніть повітря різкими поштовхами. Один видих ділиться на 4–5 порцій. 10–15 дихальних рухів досить.

Можна зосередитися на тому, що ви бачите або чуєте, і про себе називати це, починаючи кожную фразу словами «Я бачу». Наприклад: «Я бачу зелену стіну, я бачу картину на стіні, я бачу чорну раму в цієї картини». І так само робіть із «Я чую»: «Я чую голос мого сусіда, я чую, як шарудить газета». На думку психологів, методика «я бачу» підходить більшій кількості людей, але ви самі зрозумієте, що краще для вас.

Як передати звісточку на волю?

Загорніть записку в яскравий предмет одягу. Якщо є змога — намагайтеся зв'язатися із зовнішнім світом. Хоча, як правило, такої можливості немає. Якщо у вас не відібрали мобільний телефон і ви встигнете ним скористатися — користуйтеся, тільки акуратно. Телефон намагайтеся вимикати: його заряд не безкінечний, а скільки протриває захоплення, передбачити неможливо.

Можете спробувати написати записку й загорнути її в який-небудь яскравий предмет одягу, але перш ніж викинути його, постарайтеся реально оцінити ступінь ризику для себе. Врахуйте, що терористи можуть стати дуже агресивними стосовно вас, якщо побачать або зрозуміють, що ви хочете зв'язатися із зовнішнім світом. Будь ласка, перед тим як намагатися передати звістку, подумайте, чи варто так ризикувати.

От відомий, наприклад, такий випадок — хоча й трохи з іншої області: викрадений узяв предмет свого туалету, горілим сірником (йому вдалося підібрати) надряпав записку:

«Мене викрали. Допоможіть!». І загорнув у цей предмет туалету. Вибирати потрібно те, що обов'язково приверне увагу перехожих, щось таке яскраве, помітне. Вибачте, якщо викинете жіночі трусики, їх піднімуть набагато швидше, ніж якщо валятиметься якась брудна ковбойка. Суть зрозуміли? Це напевно приверне увагу тих, хто може вам допомогти.

Як поводитися, якщо почалася стрілянина?

Падайте на землю й закривайте голову руками. Ніколи не біжіть при звуках стрілянини. Відразу падайте на землю долілиць і закривайте голову руками. Якщо ви побіжите, це приверне до вас непотрібну увагу, тому що стрілки шукають ціль, що перебуває в їхньому полі видимості. Тому в найбільшій небезпеці перебувають пішоходи й люди, яких видно у вікна найближчих будинків. Лежіть, поки стрілянина не затихне й пострілів не буде досить тривалий час (принаймні, 5 хвилин тиші) або поки співробітники спецслужб не дадуть команду «Встати», інакше ви можете потрапити під перехресний вогонь або вас можуть прийняти за терориста.

Прийміть зафіксоване положення, щоб захистити ваше тіло. Лежачи на землі, постарайтеся захистити найважливіші артерії, тобто зігнуті в ліктях руки пригорніть до корпусу, закривши долонями вуха. Так ви захистите серце й легені, вени й артерії на шиї, органи слуху.

Постарайтеся впасти за яке-небудь укриття, але пам'ятайте, що жодне сховище не дає 100 % гарантії безпеки. Якщо ви впали на відкритий простір, але розумієте, що перебуваєте не на лінії вогню, ви можете спробувати переповзти з місця стрілянини або хоча б дістатися до укриття. Уважно оцініть навколишню обстановку та свої сили. Якщо ви зважитеся повзти, то робіть це, щільно притиснувшись до землі й увесь час озираючись. Тримайте тіло максимально в горизонтальній площині. Підтягуйтеся на руках, права нога — відштовхувальна. Повзійте повільно, не поспішайте. Можна перекинутися від одного безпечного місця на інше, пригорнувши руки до тіла або закриваючи голову. Ця техніка не призначена для довгих дистанцій, але вона може допомогти вам швидко перебратися від одного безпечного місця в інше. Тримайтеся подалі від скляних об'єктів.

Якщо з вами діти, сховайте їх за бар'єр або покладіть їх на підлогу й прикривайте своїм тілом зверху. Якщо ви перебуваєте в будинку, то відразу опускайтеся на коліна, а ще краще — лягайте на підлогу й відповзайте подалі від вікон. Ідеальним сховищем від сліпих куль, які можуть залетіти з вулиці, буде ванна кімната й сама ванна.

Як поводитися під час штурму, що почався?

Падайте на підлогу й не виявляйте жодної ініціативи. Рекомендації фахівців прості: ляжте на підлогу й не рухайтеся, поки вас не виведуть співробітники спецслужб. Будь ласка, не виявляйте жодної ініціативи — тільки так ви збережете своє життя. Якщо ви зрозуміли, що почався штурм, не намагайтеся бігти. Постарайтеся прийняти таке положення, при якому

ви гарантовано опинитеся осторонь від дверей, вікон і проходів до них (при обстрілі осколки скла й будівельних конструкцій можуть спричинити додаткові травми). Тримайтеся подалі від терористів, тому що під час штурму по них будуть стріляти снайпери. Найкраще ляжте на підлогу. Лежіть на підлозі долілиць, голову закрийте руками й не рухайтесь. Тримайте руки на очах, у жодному разі не тримайте зброю — вас можуть переплутати з терористами.

У жодному разі не біжіть назустріч співко бітникам спецслужб або від них, тому що вони можуть прийняти вас за терориста, і, швидше за все, ви загинете. Якщо ви почули будь-які удари від пострілу або від розриву гранати, падайте на підлогу, а краще — закривши очі й голову руками, чекайте, поки співробітники спеціальних підрозділів не виведуть вас із будинку. Якщо ви зрозуміли, що штурм закінчився, тихо вголос сповістіть про себе.

Якщо на вас повісили бомбу, потрібно без паніки голосом або жестами сповістити про це співробітників спецслужб. Не впадайте в істерику або розпач, постарайтеся не втратити контроль над собою. Чим ясніше ви будете мислити, тим більше у вас шансів зберегти своє життя. Сили безпеки можуть прийняти за терориста кожного, хто рухається.

Як поводитися після звільнення, у тому числі із представниками спецслужб?

Відзначтеся в штабі по звільненню заручників і залишіть свої координати, щоб пізніше відповісти на питання представників спецслужб. Звичайно люди після звільнення перебувають у шоці. І це нормально. Не геройствуйте, не відмовляйтеся від допомоги — і медичної, і психологічної. Не біжіть мерщій додому — це природна реакція людини, але вам буде набагато краще, якщо ви вчасно одержите кваліфіковану допомогу. Крім того, чим скоріше ви відзначитеся в штабі по звільненню заручників, тим швидше ваші родичі довідаються про те, що ви вижили.

Під час штурму не виявляйте жодної ініціативи, чекайте, поки вас звільнять, а коли до вас підійдуть, вам передусім скажуть, куди вам іти, якщо ви здатні пересуватися самотужки. Якщо співробітники спецслужб у перший момент не звернули на вас уваги, вийдіть із того місця, де ви перебували, на свіже повітря й, не йдучи далеко, сядьте або притуліться до чого-небудь. Просто залишайтеся поруч із місцем штурму. Не сумнівайтеся: до вас підійдуть і скажуть, куди йти, щоб одержати допомогу фахівців.

Відразу після штурму серед звільнених буде проведене експрес-опитування. Будьте до цього готові. У принципі, ви не зобов'язані розповідати що-небудь співробітникам спецслужб прямо на місці. Можна послатися на погане самопочуття та стрес. Але краще буде, якщо ви якомога швидше відповісте на всі питання співробітників, причому чітко, логічно й аргументовано. Ідеально — у письмовій формі. Постарайтеся згадати всі подробиці, які бачили: можливо, ці відомості виявляться безцінними.

Ваших близьких, друзів, знайомих — захопили в заручники. Як довідатися про те, що відбувається з близькими?

Вимагайте інформацію в керівників операції по звільненню заручників. Якщо ви довідалися, що хтось із ваших близьких захоплений у заручники, дзвоніть у приймальню УВС, МНС або СБ. Постарайтеся з'ясувати, хто є керівником операції по звільненню заручників. Це повинне бути або УВС, або СБ. Відповідно, ці структури зобов'язані повідомляти вас про те, що відбувається, поки люди перебувають у заручниках. Існує деяка ймовірність того, що співробітники штабу зажадають від родичів захоплених розписки про нерозголошення державної таємниці.

Пам'ятайте, що співробітники органів внутрішніх справ зобов'язані за першою вимогою інформувати родичів про стан заручників і про етапи рятувальної операції. На вашу вимогу вони зобов'язані повідомити про те, чи йдуть переговори, про способи переговорів, вимоги терористів. Користуйтеся своїм правом знати про життя близької людини, не мучте себе невіданням.

Погоджуйтеся на будь-які умови органів внутрішніх справ за винятком умови, що вони не беруть на себе відповідальності за результат операції. На жаль, були випадки, коли органи внутрішніх справ намагалися в такий спосіб зняти із себе відповідальність за життя заручників, але зараз такого, як правило, не відбувається.

Чи треба мені їхати до місця, де перебувають заручники?

Можна приїхати й звернутися в штаб по звільненню заручників. Якщо хтось із ваших близьких захоплений у заручники, вашою природною й зрозумілою реакцією буде приїхати до того місця, де він перебуває, звичайно ж, ви не зможете просто сидіти вдома й чекати повідомлення про те, що відбувається на місці трагедії. Наступний логічний крок — спробувати підійти якнайближче до того місця, де втримуються заручники, і зробити все можливе, щоб їм допомогти. Представники спецслужб не втомлюються повторювати: це неприпустимо, жодних особистих ініціатив виявляти не можна. Навіть якщо ви своїми діями зможете допомогти одній людині, швидше за все, тим самим ви спровокуєте загибель декількох інших. Для таких ситуацій у правоохоронних органах є чіткий розподіл обов'язків: хто і як, наприклад, обгороджує територію, де перебувають викрадачі та викрадені, хто займається підготовкою звільнення, хто веде переговори. Ваші дії можуть заплутати представників спецслужб.

Якщо ви відчуваєте, що мусите хоч щось зробити для своїх близьких, знайдіть штаб по звільненню заручників і зверніться до спеціально вповноважених людей із пропозицією допомоги. Розкажіть, хто з ваших родичів перебуває в заручниках.

Найкраще для вас і ваших близьких буде, якщо ви максимально підготуєтеся до зустрічі після звільнення. Довідайтеся, де на території штабу по звільненню заручників перебуває пункт із надання медичної та психологічної допомоги. Проконсультуйтеся з лікарями, що може знадобитися. Можливо, потрібно привезти якісь ліки, теплі речі. Якщо є

час, розпитайте лікарів, як краще спілкуватися з потерпілим. Просто сидіть і чекайте. А що тут зробиш? Хвилюйтеся й сидіть... Той, хто є до місця захоплення заручників, сприяє терористам. Крім того, це небезпечно.

Як допомогти постраждалим?

Надати першу допомогу і якомога швидше відвезти до лікаря. Людина, що потрапила під вплив хімічної або бактеріологічної зброї, потребує негайної професійної медичної допомоги. Якщо медична допомога одразу не доступна, продезінфікуйте себе в найближчі кілька хвилин і допоможіть оточуючим (але не виходьте зі сховища, поки представники влади не скажуть, що це безпечно).

Допомога тим, хто потрапив під вплив хімічних речовин полягає в такому:

1. Зніміть весь одяг та інші предмети, що торкаються тіла. Одяг, що звичайно знімається через голову, потрібно розрізатися, щоб уникнути контакту з очима, носом і ротом. Якщо можна, помістіть речі в пластиковий пакет. Проздезінфікуйте руки водою з милом. Зніміть окуляри й контактні лінзи.

2. Промийте очі значною кількістю води.

3. Акуратно промийте обличчя й волосся мильною водою, потім ретельно змийте чистою водою.

4. Проздезінфікуйте інші ділянки тіла, які могли бути заражені. Промокніть (не тріть і не скребіть) тканиною, змоченою в мильній воді, і сполосніть чистою водою.

5. Переодягніться в незаражений одяг (одяг, що зберігається в ящиках або шафах, швидше за все, не заражений).

6. Якщо є змога, зверніться до лікаря для огляду.

У більшості випадків застосування бактеріологічної зброї люди не знатимуть, що піддалися впливу речовини. Першим свідченням стануть симптоми, викликані цим впливом; у таких ситуаціях негайно зверніться до лікаря. Якщо ваша шкіра або одяг контактували із видимою потенційно небезпечною речовиною, негайно зніміть і складіть у пакет одяг та особисті речі й вимийтеся теплою мильною водою. Надягніть чистий одяг і зверніться за медичною допомогою.

Контрольні питання

1. Що таке тероризм?
2. Як йому протидіяти?
3. Що потрібно робити під час різних ситуацій теракту?

Презентацію створено за допомогою комп'ютерної програми ВГ «Основа» «Електронний конструктор уроку»

© ТОВ «Видавнича група “Основа”», 2015

Джерела:

Пархомчук В. В. Усі уроки до курсу «Захист Вітчизни». 10–11 класи / В. В. Пархомчук. — Х.: Вид. група «Основа», 2011. — 400 с. — (Серія «Усі уроки»).